

CSANÁDI MÁRIA–PÁCZI ERZSÉBET

Környezetvédelem a privatizáció közegében

A pártállam nem múlt el nyomtalanul. Hatása az összeomlást követő átalakulásra máig is tart. Maradványai csak lassan tűnnek el. Tartósnak bizonyulnak azok a feszültségek is, amelyek a gyors összeomlás és a viszonylag lassú intézményesülés miatt keletkeztek. Csak fokozatosan csökken az a poszt szocialista átalakulásra jellemző halmozott bizonytalanság is, amelyet a gyakori, egyszerre több dimenzióban és nagy tömegeket érintő változékonyság okoz. Az új gazdasági-intézményi szerkezet kialakulásáig és stabilizálódásáig a döntések véletlenszerűek, kivitelezhetőségük bizonytalan, a döntési folyamat sokszor irracionális és ezek miatt a stratégiai magatartás nehézségekbe ütközik (*Csanádi [1995]*).

A cikkben először a törvények kialakulásának és érvényesülésének intézményi feltételeivel foglalkozunk, majd leírjuk, hogy ebben a közegben hogyan alakult a környezetvédelem helyzete a privatizációval összefüggő szabályozás változásainak egyes szakaszaiban.*

A törvényhozás dömpingje

Az összeomlást követő átalakulási periódusban mind az első, mind a második ciklusban megválasztott parlament máig is tartó rohamtempóban hozza meg azokat a döntéseket, amelyekkel egy új rendszer intézményes törvényi kereteit igyekeznek megteremteni. Hat és fél év alatt 1278 parlamenti döntés – közülük 674 törvény, illetve törvényt módosítás, és 604 parlamenti határozat – született, minimálisan 19 390 dokumentum alapján.¹ Ha még azt is ki lehetne számolni, hogy az egyetlentől a több száz oldalasig váltakozó terjedelmű dokumentumok összesen mennyi olvasnivalót jelentettek a képviselők számára, még jobban alátámaszthatnánk a döntések kényszerűen felületes, véletlenszerű voltát. Hiszen ilyenkor a képviselő egyéni adottságain és érdekein múlik, hogy mire képes odafigyelni.

Ebbe a szabályozási dömpingbe illeszkedett az állami tulajdon privatizációjának törvényi folyamata, amelyben a környezetvédelem érdekei is megjelentek. Ez utóbbiak fejlődéstörténetét ellentmondások, kisebb-nagyobb előrelépések és helyrehozhatatlan vissza lépések jellemezték.

* Ebben a cikkben a Környezettudományi Központ felkérése alapján 1996-ban született közös tanulmányunk egy részét adjuk közre, amelynek címe: A privatizáció környezetvédelmi vonatkozásai.

¹ A parlament jogi osztályától kapott információ.

Véletlenek a törvényhozásban

Az említett 1278 törvényből, törvénymódosításból és 19 390 előterjesztésből, illetve módosító javaslatból számtalan kapcsolódik közvetlenül vagy közvetve a környezetvédelemhez. Ilyenek többek közt az alkotmányhoz, a tulajdonváltozáshoz, a létesüléshez, a felszámoláshoz, a vagyonelevonáshoz, a csödhöz, a közigazgatáshoz, az építkezés engedélyezéséhez, az importszabályozáshoz, a technológiai fejlődés ösztönzéséhez, az aktív bér munka vállalásához, a területfejlesztéshez, az iparpolitikához, a korrupció elleni harchoz, a kárpótláshoz, a szövetkezetek működéséhez, a költségvetéshez, az elkülönített alapokhoz, a bányajáradékhoz, a földkiadó bizottságok hatásköréhez, a büntetőtörvénykönyvhöz kapcsolódó döntések. A környezetvédelem érdekeit képviselőnek parlamenten belül és kívül folyamatosan reagálnia kellene a döntésekre, hogy ezek hatásait kiszámíthatóbbakká tegyék. A környezetvédelmi érdekek megfelelő képviselése azonban nehézségekbe ütközik részben az összefüggések áttekinthetatlensége, változékonysága, inkonzisztenciája, részben pedig a szakértelem, a figyelem, a kapacitás hiánya következtében. Számtalan esetben fordult elő, hogy amit egyik pillanatban sikerként könyvelhettek el, egy másik pillanatban már el is tűnt az éberség átmeneti lankadásakor. Ezt a helyzetet érzékelteti a következő interjúrészlet:

„A bányatörvényt 1992–1993-ben vagy 1993-ban hagyták jóvá, ebben van intézkedés a bányajáradékról, amelynek egy része ott marad a bányászoknál a rekultivációra. Akkor a parlament úgy döntött, hogy annak egy része nem a folyó rekultivációra kerül felhasználásra, hanem a korábbi bányászokból itt maradt problémák megoldására: például Kincsesbányán, amikor leállt a bánya mindent otthagytak, nem mentesítették a bányát. Azóta is kell szivattyúzni a vizet, mert ha abbahagynák, akkor előttené a bányát a víz és a karsztba belemosná az olajat. A mentesítés több milliárdba kerülne. 1994-ben volt egy akció, ez benne volt a törvényben, óriási pénz lett volna, egy évben 4-5 milliárd, a minisztérium felépítette erre az apparátust, hogy majd pályázat alapján helyreállítják. Véletlenül egy egész más módosítása folyt a költségvetésnek. Még egy fél év sem telt el a törvény megszületése óta, év végén a költségvetés módosításakor a bányatörvényt is módosították. Vagy a költségvetési, vagy az alkotmányügyi bizottságon keresztül bement egy javaslat, hogy nem öt, hanem két százalék. Azóta még egyszer lecsökkentették, egy százalékra. Mi nem vettük észre – ez is más bizottságokon keresztül történt – mivel elsősorban a környezetvédelem költségvetésére, illetve a kapcsolódó tárcák költségvetésére figyeltünk.” (Környezetvédelmi bizottság.)

A sok módosítás közepette véletlenszerűen sikkadnak el, vagy kerülnek előtérbe kulcsfontosságú problémák. A parlament környezetvédelmi bizottsága például a hat és fél év alatt egyszer sem számoltatta be az állami privatizációs intézményeket a több száz milliárdos állami vagyon privatizációs folyamatának környezetvédelmi kérdéseiről. (A beszámoltatás ötlete megjelenésünk és érdeklődésünk kapcsán vetődött fel a vezetésben.)

A rohamtempóban készülő előterjesztések, parlamenti döntések, ezek sorozatos módosításai és értelmező végrehajtási utasításai még így is lassúak a mikrogazdasági folyamatok gyorsaságához, valamint a korábbi magatartási keretek összeomlásának hirtelenségéhez képest. Egy-egy kérdés sokáig nem kerül napirendre, vagy ha mégis, akkor vitája hosszu ideig elhúzódhat, vagy a végrehajtási utasítás nem készül el. Stabil társadalmi-gazdasági környezetben e „lebegtetett állapotnak” nincs strukturális következménye, egy átalakuló-képződő szerkezetben azonban van. A cseppfolyós, „lebegtetett állapot” a szervezett csoportok számára ugyanúgy szolgálhatott a környezetvédelmi szempontok becsempészésére, mint azok tudatos megnyirbálására. Erre példa a következő történet:

1992 elején a környezetvédelmi bizottságnak sikerült bejuttatnia a szövetkezetek tulajdonában levő védett területek kárpótlásba kerülésének tilalmáról egy paragrafust az 1992. II. szövetkezeti

átmeneti törvénybe (atm 19). Ezt a 19-es paragrafust év végére egy másik, látszólag technikai – a földrendező és földkiadó bizottságok feladatairól és hatósági jogköréről szóló – törvény (1993. II. sz.) záró rendelkezéseiben a parlament egy napok óta tartó, éjjel-nappal folyó ülésorozat vége felé 1992 december 30-án délután szinte egyöntetű döntéssel megsemmisítette. Ezt a napot idézi a környezetvédelmi bizottság egyik tagja: „Az országgyűlés elé került. Ott a nyolcvan százaléka szerintem nem tudta, hogy mi ez, megszavazta egy ilyen nagy sorozatban. Sorba mondták, hogy micsoda hatályát veszti. Ezt is megszavazta. Hozzá kell tenni azt, hogy ez szilveszter éjszakáján történt, amikor a parlament az 1993-as költségvetést hagyta jóvá, amikor már két napja éjjel-nappal szavaztak. Mi is itt ültünk egész éjszaka. Egyszerűen szörnyű dolog történt. Mi teljesen a padlón voltunk, magamat is felelősnek éreztem. Mi az, hogy nem tudjuk, hogy ilyen javaslat van, hogy került ez oda? Másnap reggel hív a Gyurkó telefonon, felelősségre von, hogy hogyan került ez ide. Akkor derítettük fel, összenéztünk jegyzőkönyveket, hogy az alkotmánybizottság vetette fel, és az alapján megszavazták.” (Környezetvédelmi bizottság.)²

A paragrafus hatályvesztése következtében az ország védett területeinek csaknem egyharmadánál megszűnt a kárpótlásba kerülés tilalma.³ A tilalom feloldásától eltelt időszak alatt e földek egy része még a szövetkezeteknél maradt, másik része – az összes védett terület mintegy tíz százaléka – magánkézbe került a kárpótlások során, becslések szerint mintegy 90-100 ezer tulajdonoshoz. A magánkézbe került területek között számos nemzeti park volt, információink szerint többek között a Hortobágy, a Fertő-tó, Kőszeg, Sopron, Őrség területén.

A döntés alkotmányellenességét az Alkotmánybíróság másfél év múlva állapította meg (28/1994. V. 20. és 29/1994. V. 20. Ab-határozat). További másfél év telt el, míg az alkotmánybizottsági döntésre támaszkodva, 1995 végén megjelent a védetség helyreállításáról szóló törvény (1995: XCIII. tv). A végrehajtási utasítás 1996 elején jelent meg. A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium miniszteri biztost jelölt ki arra, hogy a még nem kiosztott és a már magánkézbe került területeket visszavásárolja. Az időközben eltelt több mint három év alatt a környezetben sok esetben helyrehozhatatlan károk keletkeztek.

E néhány esemény csak illusztrálja azt a hektikus folyamatot, amelyben a többivel egyetemben a környezetvédelem szabályozása alakult, amelynek megújítása hat évig váratott magára. Az átalakulás során a bizonytalanság azonban nemcsak a törvényhozás szintjén tapasztalható, hanem az államapparátus irányításában és szervezetein belül és azok között is.

² A pontos részletek kiderítése nem volt a kutatásunk tárgya, ezért csak néhány eddig feltárt adattal illusztráljuk azt, hogy a – végül is észrevétlenül, akadálytalanul megsemmisített – paragrafus törlését előkészítő jól szervezett érdekcsoport hány helyről bástyázta azt körül. A törvény-előterjesztést a 7294 sz. dokumentumban az FKGP képviselője nyújtotta be. Ennek kiegészítéseként először a mezőgazdasági bizottság Zsíros Géza elnökleivel, majd a formai, házszabályi okoknál fogva visszavetett javaslatot két MDF-es képviselő a 8747 sz. dokumentumban még egyszer benyújtotta az országgyűlés elnökének december 22-i dátummal. E javaslat 15. pontján belül felsoroltakban – a törvényzáradék kiegészítését – szolgáló rendelkezéscsomag egyik soraként, rövidítve a következő szerepel: „az atm 19-es paragrafusa hatályát veszti”. E két képviselő egyéni javaslatára hivatkozva jelenik meg ezután ugyanez a csomag a mezőgazdasági, az alkotmányügyi és az önkormányzati bizottság közös 8757 sz. javaslatának 35. pontjában (a kormány képviselője és az előterjesztő egyetért), majd a 8827 sz. újabb kiegészítő dokumentumban az alkotmányügyi bizottság javaslatként is bekerül annak 19-es pontjába. (A kormány képviselője itt is egyetért a megjegyzéssel). A kiegészítő javaslatot Zsíros Géza és Salamon László írták alá. A végszavazásnál az alkotmányügyi bizottság törvényjavaslatot kiegészítő javaslatának 19-es pontját fogadták el a képviselők, amelyen belül a korábbi két javaslatból átmásolt csomag szerepel. (Országgyűlési könyvtár, parlamenti jegyzőkönyvek, 1993.)

³ Az ország területének 8 százaléka védett, ebből 70 százalék állami, 30 százalék szövetkezeti volt. Ez utóbbira vonatkozott a tilalom feloldása.

A bizonytalanság tükröződése a kormányzati döntésekben

Az intézmények változékonysága

A korábban említett tömeges törvénykibocsátás és előterjesztés mintegy ötezer kormánydöntést és ennek megfelelő számú rendelet-előkészítést vont maga után, melyek bevezetése is természetesen az államapparátust terhelte. Ezzel párhuzamosan az államapparátus – máig tartóan – gyakori változások alanya. A parlamenti döntések részben magukat az intézményeket változtatták meg, részben pedig a felügyeletük alá tartozó területeket. E változásokhoz az intézményeknek nemcsak létszámban, de vezetésben és szervezetiileg is alkalmazkodniuk kellett. Ez nemcsak döntéseikben, stratégiájuk kidolgozásában, annak kiszámíthatóságában hátráltatja az intézményeket, hanem újabb és újabb belső szervezeti és eljárási rend, belső és külső feladatmegosztási szabályok elkészítésének kényszerét is maga után vonja.

A változékonyság illusztrálásához elég, ha e rövid időszak néhány privatizációval és környezetvédelemmel összefüggő szervezeti és személyi változásait említjük. Magát az állami vagyonkezelő szervezetet (ÁVÜ-t) először a parlamentnek, majd a kormánynak rendelték alá, bővülő beavatkozási hatáskörrel, legalább háromszor változó privatizációs koncepcióval, személyében és rangjában változó felügyelettel és igazgatótanáccsal/igazgatósággal. A privatizációs intézményt később kettéválasztották (ÁVÜ, ÁV Rt.), hatáskörében újra átalakították, majd újra összegyűrték őket. Minden ilyen alkalommal óriási költségekkel és fejetlenséggel járó irodaházváltásra is sor került. A legutóbbi átszervezés közvetlen költsége meghaladta a 500 millió forintot (ÁSZ [1995a]). E hatalmas költség jórészt az előkészítés és kontroll hiányából fakadt.

„Bizonyos előkészítő lépések történtek, a múlt év második felében, de végül sem kormányzati szinten, sem az ÁVÜ, sem az ÁV Rt. hatáskörében nem készült olyan koncepció, amely a lehetséges változatokat bemutatva tartalmazta volna az ÁV Rt. jogutódaként létrehozott új szervezet zökkenőmentes indulásának feladatmeghatározását és a szervezet kiépítésével járó várható költségeket. Később, az adott helyzetnek megfelelően az ÁPV Rt. hatáskörében a költségeket nagyvonalúan összefoglalták... A változó koncepció és a megvalósítási tervek hiánya azzal járt, hogy az ÁPV Rt. létrehozásakor felmerülő különböző költségeket nem lehetett mihez viszonyítani. Az átszervezés költségére az egyes területeken jelentkező igények ellenőrzés nélkül teljesülhettek. ... Az átgondolatlanságot bizonyítja, hogy a két szervezet APV Rt.-vé alakítását megelőző összeköltöztetése miatt, lényegében minden szervezeti egységet kétszer kellett mozgatni. Részben az előkészítetlenség, részben a pénzügyi korlátok hiánya miatt az összevonas összes költsége meghaladta az 500 millió forintot.” A bértömeg több száz millióval, a bérszínvonal 22 százalékkal emelkedett. „...magára nézve nem tekintette kötelezőnek azt a kormányhatározatot, hogy a veszteséges társaságoknál a keresettömeg ne növekedjék, illetve az átlagkereset növekedése ne haladja meg a 6 százalékot”. A mozgó bérek odaítélésének kritériumai között nem szerepelt feltételként a társaság eredményes működése: üzleti terve és privatizációs céljainak megvalósulása. (ÁSZ [1995a] 15–17. o.)

A két tulajdonosi intézmény immár kilencszer váltott felső vezetőt, másodvonalbeli vezetése és személyi állománya többször kicserélődött, egy-egy vállalat ügyeit intézők is gyakran változtak.⁴ Részben a szétválasztások és összevonások, részben a koncepcióváltások működésbeli következményeit illusztrálja az alábbi elemzésrészlet:

⁴ „A vagyonügynökségben 3-4 havonta váltották egymást a magyar alumíniumiparral foglalkozók. Az elmúlt 4-5 évben legalább 13 tulajdonosi képviselővel volt dolga a Hungalu menedzsmentjének (Hungalu)... Szinte kéthavonta változott az ügyintéző, mondta egy másik vállalat vezetője (Konzervipar). Nekünk már, azt hiszem, hogy a hetedik vagy a nyolcadik közvetlen munkatársunk van, s természetesen az utóbbi fél évben óriási mértékben zavart minket a döntésképtelenség...elhúzódnak az ügyek rendkívüli mértékben (Tisza Cipőgyár).” (Voszka [1996] 86. o.)

„...a koncepcióváltások és az azzal járó átszervezések is igen jelentős közvetlen és közvetett költséggel járnak, és az időbeli veszteség, a privatizáció halasztása vagyonvesztést okoz. Az ÁVÜ–ÁV Rt. 1992. végi szétválásakor, majd a két szervezet alig két és fél évvel későbbi összevonásakor gyakorlatilag újra indult a tranzakciók előkészítése és a vagyonkezelés feltételeinek megteremtése. Következésként milliárdos nagyságrendben váltak és válnak feleslegessé a korábban készített szakértői anyagok és előkészítő munka, valamint megszakadt a folyamatosság a privatizációs és vagyonkezelő szervezetekhez tartozó társaságok tevékenységének figyelemmel kísérésében.” (ÁSZ [1995a] 8. o.)

A környezetvédelem szervezeti változásai korábban kezdődtek, mint máshol. 1988-ban az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Hivatalt és az Országos Vízügyi Hivatalt összevonták, Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériummá. 1990-ben két minisztériumra választották a szervezetet: Közlekedési Hírközlési és Vízügyi Minisztériumra és Környezetvédelmi, Területfejlesztési és Építésügyi Minisztériumra. Ez utóbbit úgy alakították ki, hogy a Belügyminisztériumból, az Építésügyi és Városgazdálkodási Minisztériumból és az Ipari Minisztériumból részeket csatoltak át és kialakították az önálló hatósági funkciót képviselő Környezetvédelmi Főfelügyelőséget, amely decentralizált területi szervei által első fokon kirótt környezeti bírságok másodfokú hatósága lett. 1992–1993-ban e részek külön-külön hivatalokká alakítva a minisztérium kebelén belül az építésügyet, a területfejlesztést, a természetvédelmet és a környezetvédelmet képviselték. Közigazgatási államtitkára négyszer, a környezetvédelem szakmai államtitkára ötször változott a hat és fél év alatt.

A központi változásoknak megfelelően váltak ki 1990-ben a környezetvédelmi felügyelőségek a vízügyi igazgatóságokból, amelyekbe egy lépéssel korábban beolvasztották őket úgy, hogy előbb leválasztották őket a tájegységek szerint szerveződött természetvédelemről, majd összevonták a szervezetet a vízgyűjtő területekre szervezett vízügyi igazgatóságokkal. Az akciót maguk az igazgatóságok vezették. Emiatt az éppen megbízott vezető alkulehetőségein múlt, hogy létszámban, eszközállományban, gazdasági forrásokban, belső szerveződésekben és eljárásban milyen feltételekkel önállósodtak. Munkájuk mennyisége és változatossága pedig létszámuktól és gazdasági feltételeiktől függetlenül aszerint differenciálódott, hogy milyenek az adott vízgyűjtő terület természeti és gazdasági és szervezeti sajátosságai, valamint a vízgyűjtőmedence mérete. Ez utóbbi következtében az egyes környezetvédelmi hatóságok változó nagyságú közigazgatási területeket és/vagy azok töredékeit felügyelték.⁵ A 12 önálló felügyelőségnek több mint háromezer önkormányzattal kellene munkáját koordinálnia, nem beszélve a többi decentralizált – más-más területi struktúrában működő – minisztériumi szervezetről, amelyekkel napi kapcsolatban kell lenniük. Hogy ez utóbbi tény milyen gondokat vet fel, azt a következő interjúrészlet illusztrálja:

„Ami problémát jelent, azok a helyi önkormányzatok. Beindultak az építkezések, beruházások, az önkormányzatok döntő részével nincs kapcsolatunk, nincs olyan ember, akivel ott egy nyelvet beszélhetnénk. Az, hogy az önkormányzatoknak komoly környezetvédelmi kötelezettségei vannak jogszabályban rögzítve, azt nem tudják. A felügyeleti szervük a megyei közigazgatási hivatal, ők is azt mondják, hogy elég elkeserítő a helyzet. A jegyzőnek nagy a hatásköre, eközben a megyén nincs annyi jogász, hogy ellenőrizhesse a jegyzők döntéseit. Nemhogy a községeknek, de még a városoknak sincs feltétlenül környezetvédelmi bizottsága. Ahol van, az általában gittegyelt, be-

⁵ „Nálunk 106 ember van, a portástól az igazgatóig bezárólag, egy megyére egy hulladékös ügyintéző jut, ha megbetegszik, vagy a gyereke beteg, hetekig nincs, aki foglalkozzon vele, esetleg a másik megye felelőse, de ilyen területen ekkora felelősséggel nehéz. A működőképességünk határán vagyunk. Megmondtuk az ügyfélnek, hogy felejtsek el a harmincnapos ügyintéztést, kilencven nap a lehetőség.” (Területi környezetvédelmi felügyelőség.)

szélnék bele a levegőbe. Ilyen eset például a hulladéklerakó és az égetőmű. Inkább nemmel szavaznak, mert abból nem lehet baj. Az elmaradt haszon itthon nem számít. Ettől örülnek meg a komoly külföldi befektetők: a polgármester bólint, viszik erre, arra, megmutatni, utána azt mondja, hogy előbb meg kell beszélnie a képviselőkkel, de most éppen nem üléseznek, majd a pártok összevesznek, a bizottság nem ért egyet stb. Inkább elmenekülnek, feladják. Nem fogják fel a hivatalban, hogy ide nagyon sok külföldi cég akar bejönni, most dőlnek el a dolgok. Amelyik önkormányzat nem teremti meg a feltételeit annak, hogy adózó ipar keletkezzen, elvesztik a lehetőséget, csődbe fognak menni.” (Területi környezetvédelmi felügyelőség.)

Az intézményi változásoknak még távolról sincs végük. A várható közigazgatási reform újabb radikális változásokat tervez a környezetvédelmi felügyelőségekben és a hozzá hasonló decentralizált intézmények szakhatósági és hatósági jogkörének terjedelmében, szervezetének megosztásában s ennek megfelelően a minisztériumok közötti és azokon belüli feladatmegosztásban.

Az intézményeken belüli bizonytalanságok

A kormány- és a parlamenti döntések tömegét előkészítő, majd azokat részben elszenvedő intézményeken jelentős nyomot hagynak a feladatváltozások. Interjúkból és dokumentumokból szerzett tapasztalataink alapján a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban (KTM) az információáramlás sokszor megakad, adataik nincsenek, vagy csak nagy nehézség árán szerezhetők be, és azok sem konzisztensek.

„Az adatok terén teljes a zűrzavar. A Nemzeti Környezetvédelmi Program ebből a szempontból kritikán aluli, vért izzadunk, hogy adatokat csiholjunk. Az adatokat mindenki magának szerzi be, az információs források nincsenek rendszerezve.” (Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium.)

Az osztályok egymás tevékenységéről nem tudnak, egy-egy szennyező tevékenységről nem futnak össze az információk:

„Ami eddig jellemző volt, az az egyeztetés hiánya, irányítási kettősség, egymásnak ellentmondó döntések. Azt, hogy a munka menete személyes kapcsolatokon múlik, nem mindig sikerül kiküszöbölnünk.” (Környezetvédelmi Főfelügyelőség.)

Annak következtében pedig, hogy a szakértők folyamatosan hagyják el a pályát a kötelező létszámcsökkentő előírások, a fizetési kondíciók, valamint a kedvezőtlen munkahelyi viszonyok miatt, hátrahagyott feladataik sokszor ellátatlanul maradnak.

„A területi hatósági osztály főhatósága a Környezetvédelmi Főfelügyelőség. A szakmai irányítója a KTM megfelelő főosztálya, külön a hulladékosnak, levegősnek, vizesnek. Ezek – a főhatóság és a szakmai felügyelet – nem tudnak egymásról. Amikor nagy ritkán össze tudnak jönni, akkor derül ki, hogy a KTM főosztálya kiadott valamit. Ilyenkor a többi felügyelőségekkel kapcsolatba lépünk. A hatósági rész munkáját nehezíti, hogy a főhatóságnak nincs zajos szakértője, sem hulladékos. Külső szakértőt kell megbízni, kemény pénzekért és ez hosszú időt is igénybe vesz. Egy-egy másodfokú határozat nyolc-tíz hónap múlva születik meg.” (Területi környezetvédelmi felügyelőség.)

Az is előfordult, hogy személyi változások miatt felhasználatlanul maradtak olyan adatok, amelyek a környezetvédelem pozícióját javíthatták volna a privatizáció során: a területi környezetvédelmi hivatal munkatársai például információ hiányában a minisztériumi illetékes távozása után is még hónapokig küldték fáradtságos munkával elkészített

felméréseiket. Tőlünk tudták meg, hogy a címzett rég nyugdíjba vonult. Az is előfordult, hogy nem a döntés hiánya, hanem éppen maga a döntés és annak szakszerűtlensége rontotta a környezetvédelem pozícióját:

„Nemzetközileg sokkal nehezebben tudunk így tárgyalni. Olyan határértéket ajánlottak a magyarok a románoknak, hogy az ő határértéküket vegyük alapul – amit ma sem értek, hogy a mi embereink miért írtak alá –, vagyis ha gyakorlatilag totál szennyvíz jön le a Szamoson, akkor érik el azt a határt, hogy jelzési kötelezettségük van. Addig semmi az ég egy világon. Ez szakmai hiba volt. Nekem a román igazgató mondta, hogy (...) mi az istent csináltok, hogy hozhattok ide ilyen adatot! És becsúszott, ez ment át. Aztán abból visszatáncolni – lehetetlen. Ez mintegy másfél éve, tehát bőven ebben a rendszerben történt. Hogy mi volt az oka? Ha azt nézzük, hogy a román referens hányszor változott a KTM-ben, egy kézben volt-e a téma, nem volt egy kézben, ki készítette, akkor ez nagyon változatos képet mutat.” (Területi környezetvédelmi felügyelőség.)

A cserélődések, a pályaelhagyások és a feladatdömping miatt a túlterheltség az apparátusban folyamatosan nő, a munkák lelassulnak, a határidőket nem tudják teljesíteni. Ennek következményeit jelzi az alábbi interjúrészlet:

„A Környezetvédelmi Főfelügyelőségen 15-en vagyunk, és kétéves a hatósági normalemaradásunk. Túl sok a hivatalos ügy, nem tudunk neki eleget tenni. Legszebb időben 25-en voltunk. Tavaly óta 15-en. Ennyi a minisztérium által biztosított létszám. Annak is örülhetünk, ha tovább nem kell leépíteni. A vezető elment.

A túlterheltség nemcsak a központi szervezetre jellemző: a területieknek a terepen való ellenőrzés a munkájuk öt százalékáa. Rengeteg felelősséget rónak központilag rájuk meg a főfelügyelőségre. Naponta telepítenek egy hatáskört. 1991-ben alakultak, 1300 emberrel és 60-70 hatáskörrel. Ma körülbelül 1100 ember van 120-150 körüli hatáskörrel. Gyakran a közlőnyből kell megtudni a hatáskör-telepítéseket. Évente három-négyezer ügyük van, ebből ezer megy másodfokra, mintegy 100 bírósági, a legfelsőbb bíróságon úgy hét darab van.” (Környezetvédelmi Főfelügyelőség.)

A sok feladat, a sok belső változás, a felsőbb és középvezetők gyakori cserélődése, az azt követő belső átszervezések következtében abszurd helyzet alakul ki. E helyzetet – remélhetőleg sarkítottan – jellemzi a következő interjúrészlet:

„Az osztályok nem tudnak egymásról, egyetlen embernek van áttekintése a minisztérium tevékenységéről és szervezetéről: a miniszter idős titkárnőjének, akinek még az előző rendszerből van emléke és tapasztalata arról, hogy kinek hogy és mit kell kiosztani. Nem is küldték nyugdíjba akkor, amikor voltak a nagy nyugdíjazások. Ha ő elmegy, akkor összeomlik a minisztérium eljárási rendje. Senki nem fog tudni semmit, mit miért kap, kinek kell visszaküldeni stb.” (KTM.)

A belső szabályozási hiányosságok, a szakemberhiány, az eljárási és ellenőrzési szabályok inkonzisztenciája, a hatáskörmegoszlások tisztázatlansága nemcsak a minisztérium döntéseire, hanem a tárcára bízott Környezetvédelmi Alap kezelésére is hatással van.⁶ A pénzkezelésében és felhasználásában feltárt „laza” eljárási rend távolról sem csak a KTM-re volt jellemző. Ugyanilyen lazaságra utal az Állami Számvevőszéknek egy másik jelentése is (ÁSZ [1995b]), amelyben a kárpótlási jegyek forgalmazásával és megsemmisítésével kapcsolatos anomáliákat ecsetelte. A jelentés következtetései szerint például nem lehet felbecsülni, hogy mekkora mennyiségű megsemmisítésre szánt kárpótlási jegy került másodlagosan is forgalomba, további földek igénylésére. Csak néhány belőlük:

⁶ A Minisztérium által kezelt Központi Környezetvédelmi Alap felhasználásával kapcsolatos visszasságokat többek között egy 1995-ös ÁSZ-jelentés (ÁSZ [1995c]), valamint Szabó [1996] tárgyalja.

A vagyonpolitikai irányelvek és a vagyonmérleg hiányában a rendelkezésre álló vagyon nagyságát, összetételét és piaci értékét nem ismerték, nem tervezték meg megfelelően: az ország teherbíró-képessége figyelembevételével milyen időütemben, előkészítéssel, mekkora vagyon biztosítható (ÁSZ [1995b]) 16. o.). A jegyek kiadását bonyolító BÉB Rt. [Budapesti Értékpapír és Befektetési Rt.] az általa ténylegesen kiadott, letétben lévő és állami megsemmisítésre váró jegyekről – mint a KEI [Kormányzati Ellenőrző Iroda] vizsgálata megállapította – teljes körű és pontos nyilvántartással nem rendelkezik. A jogi szabályozás hiánya miatt az egyes minisztériumok sem tudják, hogy mit kezdjenek (HM, BM, PM) a hozzájuk került jegyekkel. (29. o.) ... a megsemmisítési folyamat megtervezését, jogi szabályozását elmulasztották (28. o.) A KEI szerint összeférhetlenség is fennállt, mert a jegyek kibocsátásával foglalkozó szervezet egyúttal másodlagos forgalmazó. ... a tényleges (megsemmisítési) gyakorlat csak részben felel meg az eljárási rendben leírtaknak. A megsemmisítés előkészítése nem megfelelő, mivel annak során a kárpótlási jegyek valódiságának ellenőrzése elmaradt. (8., 9. o.)

Az állami vagyon laza kezelésére utal az az Állami Számvevőszéki elemzés is, amely a felszámolásokkal foglalkozik (ÁSZ [1995a]). E szerint a vállalatok felszámolása a privatizációhoz képest jelentős vagyонvesztést jelent az államnak, mivel a vagyонkezelő hatásköréből kikerülő vagyontömeg nagymértékben csökkenti a privatizálható vagyont. A vagyонkezelő az ÁSZ-jelentés szerint ezt a vagyонvesztést elkerülhette volna, de:

„...a szükségesnél kevesebb figyelem jutott a válságjelenségek időbeli felismerésére és ennek megfelelő lépések megtételére, nem tudják, hogy hány társaságuknál van mandátum nélküli vezető, függőben tartott közgyűlés vagy nem elfogadott pénzügyi mérleg. E látszólag formai követelményeknek a nem teljesülése, a napi ismeretek hiánya a tulajdonosi irányítás esetlegességét jelzik. A veszteséges vállalatok tartozásait átvállalva, a privatizációs szervezetekre szállt a banki jelzálog, ugyanakkor átvette a vagyонvesztés kockázatát is. A kockázatot növeli, hogy e jogok a nyilvántartásból nem követhetők megfelelően. Más esetekben is évek óta tapasztalt hiányosság, hogy a különböző szerződéses jogok, kötelezettségek nyilvántartása – és így azok érvényesítése – nem megfelelő.” (ÁSZ [1995b] 10–11. o.)

Nemcsak a szakmai színvonal, az eljárási szabályok vagy a vagyонkezelők tevékenységét meghatározó törvények hagytak azonban sok kívánnivalót maguk után. A döntések megalapozásához az információ is hiányzott. A vagyонkezelők tevékenysége ugyanis éveken keresztül úgy folyt, hogy nem volt átfogó, rendszerezett és kontrollálható ismeretük arról, hogy milyen sajátosságú s mekkora értékű vagyont kezelnek. Az ÁVÜ csak 1993-ban tudott először vagyонmérleget készíteni (ÁSZ [1995a] 14. o.) annak következtében, hogy többévi fejlesztés után ekkorra jött létre az úgynevezett privatizációs információs rendszer. Ebből elvben naprakészen követhetők lennének a vállalati adatok. A gyakorlatban ezt a követelményt máig nem sikerült teljesíteni. Az ÁV Rt.-nek 1994-ben még nem volt olyan kimutatása, amely a hozzá tartozó társaságokban levő tartós és privatizálható tulajdoni hányadot értékben és százalékban egyértelműen tükrözte volna. (uo.). A megkötött szerződések adatait csak 1995-ben dolgozta fel egy diákokból álló csapat, akiket az ÁPV Rt. bízott meg. A szerződésekben tett kölcsönös eladói és vevői kötelezettségvállalásokról, azok teljesítéséről sem volt hosszú évekig ismerete a tulajdonosi szervezetnek. Sőt, a környezetvédelemre vonatkozó eladói kötelezettségek adatai máig rendezetlenek. Nem felmérhető, hogy egy-egy vevő bármikor mekkora követelésekkel állhat elő. A kötelezettség hol igazgatósági határozat, hol szerződés alapján történt. Szerződéstár hiányában a megkötött szerződéseket éveken át szétszórtan, az adott tranzakciót lebonyolítóknál tárolták. 1993-ig, a szerződéstár létrehozásáig a tranzakciót bonyolító jelenlétén, rendszerezettségén múlt az, hogy egy-egy szerződést szükség esetén elő lehetett-e venni.

Az tulajdonosi szervezetek és a környezetvédelmi tárca közötti egyenlőtlen erőviszonyok

A privatizáció első három évében a környezetvédelem szempontjai szinte meg sem jelentek. A privatizációs folyamatban a vagyonyügnökséghez hasonló belső inkonzisztenciával küszködő környezetvédelmi minisztérium a tulajdonosi szervezettel szemben gyenge partnernek bizonyult. A KTM a privatizációval összefüggő környezetvédelmi feladataiban nem támaszkodhatott korszerű törvényekre. A privatizációval összefüggő környezetvédelmi stratégiája gyenge volt.⁷ Saját területén sem voltak átfogó és rendszerezett információi, sem a környezeti károkról, sem a privatizálás sorrendjéről, sem a sorra kerülő vállalatok környezeti terheiről. Felmérésükre, információs hálózatának kiépítésére pedig nem volt anyagi lehetősége:

„Csak körlevelet tudunk kiadni a területi felügyelőségeknek, de lehet, hogy az 1990–1991-es igazgatói értekezleten történt, hogy ha valaki tudja, hogyan készülnek átalakulásra vagy privatizálásra, vagy tulajdonoscsereire, és ha olyannak ismeri a céget, akkor legyen szíves rendkívüli ellenőrzést végrehajtani. Ez a kérés illegális, jogszerűtlen, hiszen nem volt rá törvény, hanem az olyan »legyen szíves« kategóriába tartozott.” (Környezetvédelmi Főfelügyelőség.)

Ilyen alkuerővel „felvértezve” állt szemben környezetvédelmi tárca az – anyagi és döntési lehetőségeiben, hatáskörében a vállalatok privatizálásával, tevékenységével, megszüntetésével, létrehozásával kapcsolatban a folyamat kezdetén még jogosítványaiiban – szinten teljhatalmú tulajdonosi szervezettel.⁸ A privatizációs szervezet viszont nem tartotta szükségesnek a tiszta helyzetet teremtő környezeti állapotfelmérések elvégzését.

„A bevételhajszolás mindent »überelt«. Az ÁVÜ vezetésének az volt a stratégiája, hogy ha nem beszél a környezetvédelmi problémákról, akkor ha tíz esetből egyszer belebukik, megéri a maradék kilenc. Nem volt érdekelt, hogy a problémákat figyelembe vegye, a vevők elől pedig eltakarta. Az ÁVÜ úgy gondolta, ne a privatizációs bevételből oldják meg az elmúlt negyven év felhalmozott környezetvédelmi problémáit. ... Ebben a szakaszban az ÁVÜ igazgatótanácsában nem volt környezetvédelmi képviselő, így nem volt visszacsatolás, ezért nem lehetett tudni, hogy mi zajlik odabenn, hogy az ÁVÜ milyen környezetvédelmi kötelezettségeket vállal. Ekkor került elő a dorogi égető és az aszódi veszélyeshulladék-lerakó esete is, amelyet a Környezetvédelmi Alap milliárdokkal támogatott előzőleg. Az aszódit az ÁVÜ pont annyiért adta el, amennyit a Környezetvédelmi Alapból az aszódi vállalat támogatásként kapott, vagyis az ÁVÜ egyszerűen lenyúlta az Alapot. A dorogi vételárában pedig benne volt az Alap támogatása is, így cashben jelent meg az ÁVÜ-nél, amit a dorogi égetőnek adtak. Keresztes K. Sándor miniszter írt a Csepinek, de egy évig nem kapott rá választ, hiába próbálkozott. Gyurkó kikérte magának, hogy nem válaszoltak, azt mondták, hogy ne ugráljon.” (KTI.)

Véletlenek a privatizációban

Az adott viszonyok közepette a privatizációs intézményben saját belátásuk szerint, a beruházóval folytatott egyedi alkuk alapján döntöttek a felhalmozott hulladékokról, a

⁷ „1994-ben a többi minisztériumban lecserélték a felső vezetést. Itt ez most zajlik félidőben, és lehet, hogy ezért furcsa nekünk, nem beszélve arról, hogy ez rombolja a szakmai munkát. Ilyen időszakban nem lehet stratégiai tervezést csinálni, próbálkozunk, de nem érünk el komoly szakmai sikereket, aminek az az oka, hogy a vezetők ezt nem vállalják. Nem úgy van itt egy felső vezető, mint egy vállalatnál, hogy a cég ügyeit képviseli, és beleéli magát, hanem mint magánember ül a pozícióban, és sajátos céljai hol találkoznak az intézmény érdekeivel, hol nem.” (KTM.)

⁸ A vállalatok átalakulásakor még kizárólagos vagy közvetlen irányítási jogok fokozatosan csökkentek az új tulajdonosok bekerülésével és tulajdonosi részarányuk növekedésével.

várható további szennyeződésekről és a felelősségmegosztásról.⁹ Ebben a folyamatban a KTM nem játszott komoly szerepet.

Az egyedi alkuk során egy-egy privatizációs ügymenet sorsát – standard eljárások híján – a véletlenek befolyásolták. A Voszka Éva által 1996-ban vezetett kutatásban feltártak alapján – amelyben az 1972-ben kiemelt 49 vállalat privatizációját követték nyomon – a véletlenszerűség igen sokféle módon nyilvánult meg. A privatizáció kimenetelét befolyásolta, hogy éppen milyen színvonalúak, mennyire túlterheltek a tranzakció bonyolítói, mennyire volt az adott tranzakció szívügyük, hányszor változott maga az ügyintéző, elkésett-e vagy sem a vállalat sorsát eldöntő értekezletről, milyen szakmai érdeklődésű tranzakció-vezetőhöz került, s az milyen módon tállalta az információt a kulcsszereplőknek, s ez a vállalatnak, társaságnak éppen jót vagy rosszat tett-e. Mindezek következtében ugyanaz a vállalat megszűnhetett vagy felszámolóldhatott, vagy akár élve is maradhatott (Voszka [1997] 5. fejezet).

Az is előfordulhatott, hogy idő és energia hiányában nem foglalkoztak a vállalattal, és éppen ezért élte túl a kérdéses időszakot:

„Az érintettek véleménye szerint ebben az is szerepet játszott, hogy ügyintézőjünknek volt egy másik vállalata is, a Gördülőcsapágy Művek, s az elvitte az összes energiáját – a Taurusra nem jutott ideje.” (Voszka [1997] 91. o.)¹⁰

A véletlenek, és ezen belül az egyén kitüntetett jelentőségét a döntéshozók között egy sajátos „mikroklima” kialakulása növeli: a változékony közegben az ellenőrzés és a nyilvánosság kezdetlegessége, az eljárási rend kidolgozatlansága önkényes döntéseket szül. Az önkényesség az egyedi alkuk lehetőségét és kényszerét egyaránt megteremti. Felértékelődnek a személyes kapcsolatok. Megnő a visszaélés lehetősége,¹¹ és megnyílnak a korrupciós kapuk is.

Lassú intézményesülés

A környezetvédelem fokozatos intézményesülését a két-három évente megújuló privatizációs törvény „evolútív” jegyei között tudjuk kimutatni. A továbbiakban három korszakot különböztethetünk meg a privatizáció törvényi szabályozásában aszerint, hogy a környezeti kérdések kezelését szolgáló szabályozási elemek hogyan jelentek meg.

⁹ A környezetvédelmi normák és az állapotfelmérések körüli bizonytalanságok arra is alapot adtak, hogy szakmailag nem kellően alátámasztott alku tárgya legyen a környezeti károk nagyságrendje, költsége, valamint az, hogy a befektető és az ÁVÜ a terheket milyen feltételekkel osztja fel egymás között.

¹⁰ Egyébként a véletlenszerűségben itt is jelentős mértékben közrejátszott az, hogy a privatizációs szervezet gárdájának is óriási volt a túlterheltsége. Gondoljunk csak arra, hogy az eltelt hat és fél év alatt az átalakulásokat, megszűnéseket, átadásokat, átvételeket, felszámolásokat, végelszámolásokat, vagyonkezeléseket és privatizációkat kellett ezerszámsra intézniük, rendkívül bonyolult ügyeket, több száz milliárdos értékeket mozgatva. A Voszka Éva által vezetett kutatásból az is kiderül, hogy a társasági közgyűlések idején az ÁPV Rt. ügyvezetői értekezletén 90 napirendi pont szerepelt. (Voszka [1997] 88. o.)

¹¹ Az ilyen körülmények között hozott döntés anyagi vonzatainak méreteit érzékeltetheti a privatizációs intézmény és az önkormányzatok között évek óta egyedileg folytatott alkuk 1996. október elején nyilvánosságra robbant részletei is. Ezek az alkuk annak ellenére folytak, hogy törvények szabályozták a privatizációt, és bírósági ítéletek kötelezték a végrehajtását. Ez utóbbiakból kitűnő magatartások és lehetőségek a fent említett viszonyok összes eddigi jellegzetességeit magukon viselik. Az, hogy éppen mi és mikor válik botrányná, és milyen következményekkel jár – a jelenlegi körülmények között –, a véletlenül, a szakértelmen vagy a szakértelem hiányán, az időzítésen, a jelenlétén stb. múlik.

Az első szabályozási periódus (1990–1992)

1990-re körvonalazódott a kormány privatizációs koncepciója, és a megvalósítást szolgáló jogszabályi háttér is kialakult.¹² Az első szabályozási periódusban nem jelentek meg környezetvédelmi szempontok.¹³ A privatizációt közvetlenül irányító ÁVÜ pedig határozottan elzárkózott a környezetvédelmi kérdések *intézményesített* figyelembevételétől. Tette ezt annak ellenére, hogy a vagyon értékesítésekor az ismert és ismeretlen környezeti terhek értékbefolyásoló tényezőnek minősülnek, és ezért kulcsfontosságú kérdés az, hogy a szerződésekben hogyan kezelik az azokhoz fűződő felelősséget. Az elzárkózást az ÁVÜ azzal indokolta, hogy az állapotfelmérés lassítja a privatizáció menetét; veszélyezteti az információk titkosságát, ha kibővül a privatizáció irányításában részt vevők köre; hogy a beruházó anélkül is megvenné a felkínált vagyont; hogy a múlt rendszer környezeti terheit nem az ÁVÜ felelőssége felszámolni; hogy új intézmény bevonása az eljárásba költségekkel jár; s azzal, hogy ha akarja, csinálja meg a felmérést az érdeklődő beruházó.

Az ÁVÜ tehát – nem is titkoltan – a környezeti terhek „továbadására játszott” (*Páczl* [1994]). Nem tartotta szükségesnek a környezeti állapotfelmérések elvégzését, ehelyett a kockázat megosztásának stratégiáját választotta (*Szabó* [1992]). A privatizáció során a környezetvédelem azért volt kockázati tényező, mert állapotfelmérés nélkül aligha lehetett megosztani a felelősséget. Hiszen csak azután lehet eldönteni, hogy az új tulajdonos miben tekinthető jogutódnak, és milyen szerepet vállaljon a környezeti ártalmak megszüntetésében, miután már azonosították a környezeti terheket és számszerűsítették az értéküket.

E periódust tekintve, szerencsés véletlen, hogy döntően a kevésbé szennyező ágazatok vállalatai/társaságai keltek el (kereskedelem, szolgáltatás, feldolgozóipar). Néhány tranzakció azonban nagy port kavart fel (például Lehel Hűtőgépgyár), hiszen egyértelművé vált, hogy a tét esetenként komoly, a környezeti terhek összege jelentős lehet. A külföldi befektetők ugyanis – alkuerejüktől függően – a tételes szabályozás lététől függetlenül is kikényszerítették a környezeti felelősség megosztását. A kiszemelt vállalatot többnyire vagy tehermentesen, vagy megfelelő garanciákkal kívánták átvenni. Nem tekintettek el a környezeti felelősség szerződésben történő tisztázásától az előreláthatóan kritikus helyzetű iparágakban. Emiatt esetenként állapotfelmérésre alapult, máskor pedig anélkül kértek környezetvédelmi garanciát.

Az ÁVÜ ellenérdekeltsége következtében, valamint a törvényi rendelkezés hiányában az első szabályozási periódusban a környezetvédelmi hatóságok csak akkor szereztek tudomást valamely vállalat privatizációjáról, ha a befektető megkereste a felügyelőiséget, vagy pedig véletlenszerűen értesültek róla (például a sajtó útján stb.). Az események kapcsán a környezetvédelmi hatóság is kezdte ugyan felismerni a privatizáció környezetvédelmi jelentőségét, valójában azonban eszköztelen volt, és próbálkozásait nem kísérte sok siker (*Reiniger* [1992]).

¹² Ezek a következők voltak: az 1989. évi XIII. törvény a gazdálkodó szervezetek és társaságok átalakulásáról; az 1990. évi VII. törvény az Állami Vagyonügynökségről és a hozzá tartozó vagyon kezeléséről és hasznosításáról; 1990. évi VIII. törvény az állami vállalatokra bízott vagyon védelméről; az 1990. évi LXXIV. törvény a kiskereskedelmi, a vendéglátó-ipari és fogyasztási szolgáltató tevékenységet végző állami vállalatok vagyonának privatizációjáról (előprivatizációs törvény); a Vagyonpolitikai irányelvek.

¹³ Különösen igaz ez az ún. *spontán privatizációra*, vagyis az 1990 előtti értékesítésekre, amelyek kontroll és szabályozás nélküliek voltak.

A második szabályozási periódus (1992–1995)

1992 nyarán lett hatályos a környezetvédelmi szempontból az előzőnél már körültekintőbb szabályozási háttérrel jelentő privatizációs törvénycsomag.¹⁴ A törvény előkészítése során számos KTM-javaslat maradt figyelmen kívül az erős ÁVÜ–PM ellenállás miatt.¹⁵ A törvény országgyűlési vitájában több képviselő is szorgalmazta ugyan a környezeti problémák körültekintőbb kezelését,¹⁶ de csak részleges sikert értek el.

A privatizációs törvénycsomag a KTM számára elvben erős pozíciót biztosított a műemlékvédelem alatt álló ingatlanok és a természetvédelmi területek privatizációja esetében. Elidegenítésükkor, kezelésbe adásukkor, illetve megterhelésükkor a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter egyetértési jogot gyakorolhatott.¹⁷ Tekintve azonban, hogy az szóban forgó vállalatok nem nyilatkoztak arról, hogy érinti-e őket a paragrafus, a KTM pedig nem mindig rendelkezett megfelelő információval, a gyakorlatban a miniszternek csak elvétve volt módjában élni törvény adta lehetőségével.

Az új törvény kötelezővé tette a vállalatok társasággá alakulását. Ez a procedura a privatizáció előkészítését, bizonyos esetekben pedig a vállalatok kisebb-nagyobb arányú értékesítését is jelentette. Mivel a vállalati átalakulások esetében a privatizációs törvény¹⁸ kimondta, hogy az *átalakult vállalat jogutódja* a volt állami vállalatnak, ez a tény a vállalatokkal szemben meglévő környezetvédelmi követelések esetében is egyértelművé tette a jogfolytonosságot. Így a környezeti terhek jogutódlásának kérdésében is csökkent az érintettek között az egyedi alku szerinti korábbi döntési lehetőség. A törvénycsomag több ponton is ígéretes volt környezetvédelmi szempontból: a vállalatoknak az átalakulás előkészítésekor a *környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter véleményét* is meg kellett szerezniük.¹⁹ A miniszter a véleményét a *környezeti károk rendezésére vonatkozó terv* alapján adhatta csak ki,²⁰ amely terv tulajdonképpen állapotfelmérésnek felelt meg. E pozitív fejleménynek azonban *számos korlátja* akadt:

- a környezetvédelmi miniszter csak véleményezési jogot kapott, az átalakulást nem akadályozhatta meg, sőt, külön feltételhez sem köthette;

- a rendezési terv készítésének kötelezettsége nem érintette a privatizálásra váró teljes vagyontömeget;

- a környezeti rendezési terv tartalmi pontjait a KTM egy kormányrendeletben rögzítette volna, de az már a tárcaközi egyeztetéseken sem jutott túl a nagyszámú és erős érdekellentéteket tükröző kifogások miatt;

- az állapotfelmérés módja pedig kétségessé tette a rendezési tervek tartalmának valódiságát: a hatóságok információi hiányosak voltak, nem beszélve arról, hogy a lehető legritkábban került sor műszeres vizsgálatra. E nélkül bizonytalan volt, hogy valójában

¹⁴ A csomag, amely három törvényt tartalmazott a Magyar Közlöny 1992. évi 81. számában, 1992. július 28-án jelent meg. A három törvény: 1992. évi LIII. törvény a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról, 1992. évi törvény az időlegesen állami tulajdonban lévő vagyon értékesítéséről, hasznosításáról és védelméről, 1992. évi LV. törvény az állam vállalkozói vagyonára vonatkozó törvényekkel összefüggő jogszabályok módosításáról.

¹⁵ A kimaradt javaslatok közül néhány: az állapotfelmérő cégek szakértői listára vétele, ÁVÜ-garanciakeret alapszerű kezelése, a vevő által vállalt kötelezettségek pénzügyi garanciarendszere stb.

¹⁶ Kiss Róbert: A környezeti felelősség érvényesítéséről az állami vagyon értékesítése során című törvényjavaslat, önálló képviselői indítvány formájában (1992. május 11.), Módosító javaslat az állam vállalkozói vagyonára vonatkozó törvényekkel összefüggő jogszabályokhoz (4974. sz.), illetve a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló törvényjavaslat (4972), Ráday Mihály: 5696. sz. módosító javaslata, Gyurkó János: 5652., illetve 5577. sz. módosító indítványa.

¹⁷ 1992. LIV. törvény 4. paragrafus.

¹⁸ 1992. LIV. törvény 38., illetve 39. paragrafus

¹⁹ 1992. LIV. törvény 32. paragrafus 2. bekezdés.

²⁰ 1992. LIV. törvény 35. paragrafus 2. bekezdése f) pont.

milyen nagyságrendű a környezeti probléma, így a költségkihatásokra adott becslések is könnyen félrevezetővé válhattak.

A vállalat egyes részeinek apportálásakor sem terhelték meg előzetesen a tulajdont a vállalatoknál meglevő környezeti károkkal. Emiatt a környezeti terhek egésze (vagy aránytalanul nagyobb része) a korábbi állami vállalaté, esetleg az átalakult jogutód vállalaté maradt. Erre azért volt lehetősége a vagyonügynökségnek, mert a privatizációs törvény²¹ csak a tartozások és azok megosztásáról rendelkezett (*Burger* [1993]). A felszámolási eljárásokat szabályozó 1991. évi IL. törvény ugyanis sem volt egyértelmű abban, hogy a környezetvédelmi költségek jelentette kiadás milyen helyet foglaljon el a követelések „hierarchiájában”. A felszámoló pedig minden egyéb követelést a környezeti problémák rendezése elé soroltak, így nem maradt forrás azokra.

Az 1993. évi törvénymódosítás eredményeként a környezeti károsodások és terhek rendezésének költségei a felszámolások költségei közé kerültek, amelyeket már a felszámolónak a többi költségek előtt kell kielégítenie. A környezeti terhek és károk számbavételének jogszabályi háttere azonban rendezetlen volt, így továbbra is fennállt annak a lehetősége, hogy csak formai megoldások szülessenek (nem eléggé alapos állapotfelmérésre alapozott költségbecslés). Emellett továbbra sem volt kizárható az, hogy a megmaradt vagyon nem nyújt majd elégséges forrást a környezetvédelmi terhek rendezésére. Így hosszú távon mégiscsak az államot, illetve a KTM-et terhelik a „gazdátlan”, illetve fedezet nélküli környezeti problémák.²²

A privatizáció második szabályozási szakaszában az ÁVÜ többet foglalkozott környezetvédelmi kérdésekkel. Erre részben a privatizációs törvény miatt kényszerült, amelynek alapján a KTM képviseltethette magát a döntéseket előkészítő privatizációs ágazati bizottság ülésén. A privatizációs ágazati bizottság üléseire azonban a miniszter csak a törvény elfogadása után közel egy évvel, azaz 1993 tavaszától járhatott el. Addig például a rendezési tervek alapján készített miniszteri vélemény csak levélben jutott el a privatizáló szervezethez. Sőt, többnyire csak a miniszter véleménye jutott el, mivel a privatizációs szervezet az azt megalapozó dokumentációra már nem tartott igényt.²³ Erdemben egyébként nem is tudott volna velük mit kezdeni, mivel egyetlen egy környezetvédelmi szakembert sem foglalkoztatott az apparátusában.

„Az ÁVÜ-ben nem volt, aki környezetvédelmi ügyben tanácsot adott volna, mivel nem volt tapasztalt környezetvédelmi tanácsadója sem pénzügyi, sem jogi, sem környezeti kérdésben. Bár a cég megpróbálta bevonni a KTM-et mint tanácsadót a tranzakcióba, ez egyáltalán nem sikerült neki. Ez részben amiatt volt, hogy zavaros volt: egyáltalán ki dolgozik ott, és milyen szerepet játszik a minisztériumban.” (*Helmink* [1993].)

A fenti idézet azt is jelzi, hogy a KTM sem állt a helyzet magaslatán. Nem volt a privatizációs kérdésekkel foglalkozó külön szervezeti egysége sem. A minisztérium munkatársai más feladataik mellett „darálták le” a privatizációt. Egy privatizációs biztos koordinálta a különböző osztályokon (közgazdasági osztály, hulladékgazdálkodási osztály stb.) dolgozó öt privatizációs szakértő munkáját.

A sorra kerülő tranzakciók véleményezését megnehezítette, hogy rendkívül rövid idő állt rendelkezésre. Ahogy láttuk, a véleményformálás akkor is probléma volt, ha készült

²¹ 1992. LIV. törvény 53. paragrafus 1. bekezdése.

²² E tekintetben irányadónak számít a 56/1981 (XI. 18.) sz. kormányrendelet 14. paragrafus 5. bekezdése, amely kimondja: „Az átmeneti tárolással, illetve ártalmatlanítással kapcsolatos valamennyi költség a hulladék termelőjét, ha annak kitétele nem állapítható meg, az államot terheli.”

²³ ÁVÜ-től származó információ.

környezeti rendezési terv. Amikor azonban ez sem volt, a területi környezetvédelmi felügyelőségektől kellett rendkívül rövid idő alatt információt beszerezni.

„Az első privatizációk úgy zajlottak le, hogy mi nem tudtunk róluk. Bejött a Vegytek, a Lehel privatizációja, jött a fax, hogy sürgősen adjunk információt a környezet állapotáról. Máról holnapra kérték. A rendelkezésre álló dokumentumok alapján tudtunk csak véleményt mondani. Ha kicsivel több időnk volt, akkor soron kívül mentünk ki ellenőrzésre. Azóta változott a helyzet. Most már van idő, vagyis egy-két nappal több áll a rendelkezésünkre.” (Területi környezetvédelmi felügyelőség.)

A privatizációs ágazati bizottság ülésein beterjesztett vélemények sorsáról a tárca nem kapott visszajelzést. Nem tudhatta, hogy a szerződésekre (amelyekről más fórumok, vezetői értekezlet, igazgatótanács döntött) végül is beépültek-e környezetvédelmi szempontok, s ha igen, akkor ebből milyen teendők adódtak. Arról sem volt tudomása, hogy milyen cégek kapcsán merült fel környezetvédelmi garancia nyújtásának szükségessége. A KTM számára tehát az együttműködés e formája nem volt igazán gyümölcsöző. Mégsem kívánt lemondani erről a lehetőségről, mert így kapott némi esélyt arra, hogy a legfontosabb ügyekben szót emeljen.

A környezetvédelem helyzetének valamelyes javulása, az ÁVÜ környezetvédelemhez való viszonyának lassú változása azonban nemcsak a fokozatos intézményesülés következménye. Az egyedi alkuk során összetett tanulási folyamat ment végbe, mind a beruházók, mind az privatizációval foglalkozók esetében.

E tanulás ösztönzői az eddig leírtak alapján a következők:

- a környezeti szempontok figyelmen kívül hagyása miatt bekövetkezett súlyos anyagi károkkal járó nyilvánosságra került ügyek;
- a szűkülő vevőkör és szelekciós lehetőség annak következtében, hogy a rossz tapasztalatok a beruházókat többször visszavonulásra, esetenként inkább a zöldmezős beruházások irányába terelték;
- a növekvő nyomás az alkuképes beruházók részéről a privatizációs szervezetre abban, hogy egy-egy ügy kapcsán környezetvédelmi garanciákat nyújtson, vagy csökkentse az árat;
- a környezeti rendezési terv készítésének kötelezettsége mint szabályozási elem megjelenése, amely a befektetők tárgyalási pozícióját is javíthatta, hiszen könnyebben érhetek el ennek ismeretében garanciákat, vagy árcsökkentést a privatizáló szervezetnél;
- az olyan privatizációs ügyletek arányának növekedése, ahol a környezeti terhek a korábbiakénál nyilvánvalóan nagyobbak voltak, mind az üzemelés, mind a felhalmozott veszélyes hulladékok szempontjából.

Az addigi tapasztalataik ellensúlyozására a vevők vagy maguk kezdtek felmérést készíttetni független szakértővel, vagy távol tartották magukat a környezetszennyező, veszélyes hulladék kockázatát hordozó ágaktól. Az ÁVÜ viszont időben és arányaiban korlátozni kezdte a garancianyújtás feltételeit a kudarcjal járó ügyletek és a soron következő privatizáció környezetvédelmi terheinek várható anyagi kockázata miatt kialakult vevői nyomás ellensúlyozására.

Nemcsak ezek miatt a tényezők miatt kerültek előtérbe a környezetvédelmi szempontok. Ebben az időben hozták ugyanis nyilvánosságra a szovjet laktanyákban hátrahagyott, óriási méretű veszélyes hulladék és talajszennyezés környezeti és anyagi terheit, amelyekkel az állami tulajdonosnak kellett szembenéznie. További kényszerrel jelentett az EU-hoz való csatlakozás célja és folyamata, amelynek kapcsán nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarországnak is közelednie kell a nyugat-európai környezetvédelmi normákhoz. Nyomást gyakoroltak az onnan érkezett potenciális vevők is a privatizációs szervezetre. A magyar feldolgozóipari vállalatoknak, s a kilátásba helyezett energiaipari privatizáció-

nak kelet-európai *konkurenciája* is megjelent, ami a beruházóknak választási lehetőséget biztosított, az eladót pedig körültekintőbb magatartásra készítette.

A felszámolások, átalakulások és új vállalatok létesítése kapcsán a területi környezetvédelmi felügyelőségek is fokozatosan megtanulták, hogyan éljenek kiterjedtebb törvény adta hatáskörükkel. A privatizáló szervezetnek a befektetőkkel folytatott alkukban ezért esetenként elengedhetetlenül szüksége lett a KTM állásfoglalására. Ilyenkor a vagyoniügynökség inkább közvetlenül a miniszterhez fordult. Az együttműködés színvonala a két intézmény között még sok kívánnivalót hagyott maga után. Példa erre egy amerikai vállalat esete:

Az amerikai befektető egy feldolgozóipari vállalatot szeretett volna megvenni. Gondot okozott neki a lehetséges környezetvédelmi teher. A célvállalat elkészítette környezeti átvilágítását, az ÁVÜ továbbadta a KTM-nek felülbírálatra. Amikor a beruházó szerette volna a vizsgálat megállapításait megtudni, az ÁVÜ hivatkozott valakire a KTM-ben, ahol is rövid nyomozás után kiderült, hogy az esettel foglalkozó illető már nincs a minisztériumban, és a jelentés elveszett. Kétségbeesésében a jogi képviselő saját ismeretségét felhasználva próbálta kibogozni a helyzetet. Mielőtt azonban a környezeti átvilágítás sorsára fény derült volna, az ÁVÜ beleegyezett abba, hogy jelentős garanciát ad a beruházónak az eladó környezeti kárról kialakított benyomása alapján. (*Helmink* [1993].)

A környezetvédelmi érdekek tanulással párhuzamos, lassú intézményesülésének egyik jele volt, amikor a KTM újabb együttműködési formát javasolt az ÁVÜ-nek. Kezdeményezte, hogy amerikai pénzből (USAID) egy magyar szakértőt alkalmazzanak az ÁVÜ-ben. A szakértő egy évig (1994 májusától 1995 májusáig) tartó jelenléte során elérte, hogy a környezeti állapotfelmérésekre rendelkezésre álló PHARE-támogatásokat a leginkább indokolt esetek finanszírozására fordítsák (*Baka* [1995]). Pályázatással környezetvédelmi szakértőket választott ki tartós és rugalmas együttműködésre. Az ÁVÜ garancia kifizetéseit is kontrollálta, így a rehabilitációnál jelentkező túlzó befektetői igényeket kiszűrte. A külföldi befektetők s ennek megfelelően a külföldi devizabevételek csökkenésével párhuzamosan visszafogott környezetvédelmi garanciák számának visszaesése ebben az időben részben ennek tulajdonítható.²⁴

A privatizáció harmadik periódusa, 1995-től

Az első két szabályozási periódus bőven produkálta azokat a környezetvédelmi szempontból tipikus, kedvezőtlen jelenségeket, amelyek lefékezésére jó lehetőségnek kínálkozott a megújítani kívánt privatizációs szabályozás. Az új törvény a privatizáció, a szervezeti forma, a döntési mechanizmus, az alkalmazott módszerek, más eljárási szabályok felülbírálata mellett, korábbi stratégiájának módosítását is célul tűzte ki. Hiába készült el azonban 1994 nyarán²⁵ az első törvényjavaslat, a kormány ezt a maga érdekkörein belül sem tudta elfogadtatni. Emiatt további kisebb-nagyobb változtatásokat átvívő javaslatok születtek. Az Országgyűlés elé került törvényjavaslathoz az ellenzék is több módosító indítványt nyújtott be. Végül a törvény – jókora késéssel – 1995 júniusában lépett hatályba. Ez azt is jelenti, hogy 1994–1995 nyara között – a letisztult koncepció és szabályozási háttér hiánya miatt bekövetkezett bizonytalanságban – gyakorlatilag állt a privatizáció.

Környezetvédelmi szempontból a privatizációnak e szakasza azért érdemel kiemelt figyelmet, mert miközben a késlekedés behozása és a sikerek felmutatása érdekében a

²⁴ 1991-ben körülbelül hat esetben 4,7 milliárd, 1992-ben körülbelül kilenc esetben 2,1 milliárd, 1993-ban már csak három eset volt, kb. 0,8 milliárd forintos garanciavállalásra, 1994-ben pedig már egyáltalán nem került sor környezeti garanciavállalásra egészen 1996-ig, amikor is az energiaprivatizáció kapcsán kormány szintű garanciavállalás történt.

²⁵ Az 1994 nyarán alakuló kormány induló anyagai. Gazdasági jogi törvényjavaslatok (III. kötet).

kormány gyorsítani kívánta a privatizációt, jelentős környezeti problémákkal terhes ágazatok, vállalatok/társaságok magánkézbe adása maradt hátra. Bár a környezetvédelmi tárca javaslatai közül több is bekerült a törvénybe, de a KTM lényegében nem kapott közvetlen többletjogosítványokat a megelőző időszakhoz képest érdekei érvényesítéséhez. A környezetvédelmi miniszter továbbra is csak a védett természeti területek, a műemlékvédelem alatt álló ingatlanok esetében gyakorolhat egyetértési jogot, igaz nemcsak elidegenítéskor, hanem kezelésbe adás, valamint megterhelés esetén is. Jelentős nyomatékot ad e pont teljesülésnek az, hogy a miniszteri egyetértés hiánya esetén a megkötött szerződés semmisnek tekinthető, ami a szerződő feleket arra kényszeríti, hogy a miniszter beleegyezését megszerezzék. A törvényben²⁶ szereplő, ún. privatizációs követelmények rendkívül szerteágazó prioritásrendszert fogalmaznak meg. E rendszer azonban közvetve vagy közvetlenül javítja a környezetvédelem alkulhelyzetét.

A lassú intézményesülési folyamat egyik stációjaként eközben megszületett a környezetvédelmi törvény is, amely megnövelte a környezetvédelem érdekérvényesítési esélyeit és politikailag megerősítette annak vezetését. A környezetvédelem politikai státusa kényszerűen megjavult annak következtében is, hogy az EU-hoz való csatlakozás követelményeinek teljesítése érdekében ez a tevékenység is kitüntetett jelentőségűvé vált, a központi Környezetvédelmi Alap elosztható pénze a törvényi szabályozás következtében ugrásszerűen megnőtt. Ráadásul a privatizációs törvényben az ÁPV Rt. számára megfogalmazott számos környezetvédelmi feladat megoldása igényelte, hogy arra egy külön szervezeti egység szakosodjon. Ezért a két állami vagyonkezelő szervezetből összevont új intézményben – bár csak a privatizáció hatodik évében, de mégiscsak – létesült egy környezetvédelmi igazgatóság.

A környezetvédelmi igazgatóság azonban csak egy évvel az ÁPV Rt. megalakulása után kezdhetett hozzá tevékenysége érdemi részéhez, vagyis a többségi ÁPV Rt.-tulajdonban lévő társaságok/vállalatok környezetvédelmi helyzetének (terheinek, kockázatainak) számbavételéhez. A döntési folyamatok előkészítésébe azonban a négytagú környezetvédelmi igazgatóság bekapcsolódása nem volt zökkenőmentes. Ekkora már ugyanis kialakultak azok a speciális mechanizmusok, amelyek szerint a privatizáló szervezet működött. Továbbra is alapvetően a tranzakciós igazgatóságok tartották fenn maguknak azt a jogot, hogy eldöntsék: foglalkozzanak-e a környezetvédelmi kérdésekkel vagy sem.²⁷ Ennek ellenére az igazgatóság állásfoglalásainak kialakításakor következetesen ragaszkodott ahhoz, hogy legyen kimutatás a vagyonhoz fűződő környezeti terhekről, kötelezettségekről és azok értékéről. Érveinek az időközben hatályba lépett környezetvédelmi törvény 105. paragrafusa adott súlyt. E paragrafus egyértelműen kimondja: „... az állami vagyon hasznosítása és értékesítése során, állapotfelmérés alapján a vagyonértékelésben szerepeltetni kell a tevékenység következtében létrejött környezetkárosodások kárelhárítási és kártérítési költségeit.”

Az új környezetvédelmi törvénybe olyan pontok is bekerültek, amelyek kibővítik azt a jogalapot, amelyre hivatkozva a privatizáció során – külső intézmény, jelen esetben a KTM által a privatizációs ágazati bizottsági üléseken – kikényszeríthetők a környezetvédelmi követelmények. Ennek legcélzatosabb eszköze a már említett 105. paragrafus. Az átalakított környezetvédelmi szabályozás más eszközöket is biztosít arra a végső esetre, ha a privatizáló szervezet mégsem kellő szakmai alapossággal tenne eleget törvény szerinti kötelezettségének: a környezetvédelmi hatóság ugyanis *környezeti felülvizsgálatot* rendelhet el egyes tevékenységek környezeti hatásainak feltárására és megismerésére. A

²⁶ 1995. XXXIX. törvény 6. paragrafus.

²⁷ A vállalatok állapotfelmérésére azonban nem csak az eladások miatt van szükség. A tartósan állami tulajdonban maradó cégek vagyonának hasznosításakor is jobb előre, már a szerződéskötést megelőzően tisztázni a környezeti terheket.

KTM és a felügyelőségek pozíciója tehát a törvény alapján javult, és nem csupán a szervezetileg kijelölt mozgáspályán lett módjuk az érdekérvényesítésre.

A környezetvédelem pozíciójának erősödése azonban viszonylagos volt. A környezetvédelmi igazgatóság végig azért küzdött, hogy bekerüljön a privatizációs ügymenetbe. Vezetője a kutatás idején egy pici szobában ült, szobáját és szövegszerkesztőjét titkárnőjével megosztva használta. A titkárnő státusát a KTM adta, és fizetését saját költségvetéséből fizette, mivel az ÁPV Rt. pénzühiányra hivatkozva ezt nem fedezte, mint ahogy jó ideig újabb szövegszerkesztő beállítását sem. Amíg ez az áthidaló megoldás nem született meg, a vezető saját leveleinek kézbesítését is maga intézte. Az igazgatósági ülésekre a kutatásunk időszakában nem volt hivatalos, a kiírt pályázatokról nem volt előzetes információja, a szerződés költségvetési feltételeibe nem látott bele, a pályázatok környezetvédelmi ajánlatait nem látta, a végleges szerződés környezetvédelmi, garanciális, egyéb feltételeit nem tekinthette meg, az igazgatósági ülésekre, ahol a pályázatokról döntettek, belső eljárás szerint csak a más profilban tevékenykedő főnöke volt hivatalos, az ÁPV Rt.-n kívülre címzett levelei esetében aláírási joga nem volt.

Kutatásunk befejezése óta újabb hullámhegyek és hullám völgyek keletkeztek a gazdasági-intézményi közeg további változásának hatására az ÁPV Rt. igazgatóságának életében. Maga az intézmény is – privatizációs funkciója felszámolásával – alapvető strukturális változások és létszámleépítés elé néz. Hátra van még a Tocsik-botrány alapjainak felszámolása, a maradék privatizáció végrehajtása, a tulajdonosi szervezet átalakulásának megszervezése, a létszám leépítése, a vagyonkezelés funkciójának fenntartása. A tulajdonosi szervezet átalakításával kapcsolatos elképzelések a környezetvédelemnek igen eltérő szerepet szánnak. Az azonban már most látszik, hogy a kilátásba helyezett átszervezést megelőző szokásos mozgások és speciális helyzetükből adódóan a mozgásokhoz fűződő vagyoni konzekvenciák és érdekszövetségek már szerveződnek – szervezeten belül és kívül. A folyamatnak áldozatul esett a környezetvédelmi igazgatóság is, amelynek létrehozásáról egyébként törvény rendelkezik.²⁸ Vele kárba vész az a sok energia is, amely arra irányult, hogy intézményesítse a – privatizációban és a vagyonkezelésben, valamint az állam által vállalt – környezetvédelmi garanciák és a vevők által vállalt kötelezettségek kezelését. A privatizációs tranzakciók száma a következő időkben ugyan visszaesik, de a privatizációs szerződésekben vállalt általános és konkrét kötelezettségek még több évig érvényesek. Nem lehet tudni, hogy a folyamat során – előzetes vizsgálatok nélkül, felületesen elvégzett felmérések vagy szórványos információk alapján – vállalt többmilliárdos általános kötelezettség mekkora bombát rejteget az állam számára: milyen nagyságrendű konkrét igényekben jelenik meg a beváltandó kötelezettség, s hogyan fogják ellenőrizni ezek megalapozottságát környezetvédelmi szakértők hiányában. Az állam számos társaságban résztulajdonos maradt. Az ezeknél történő vagyonkezelés ugyancsak rejt magában környezetvédelmi csapdákat a környezetvédelmi szakemberek munkáját negligáló vagyonkezelők számára.

A környezetvédelmi tevékenység tulajdonosi és vagyonkezelői szervezeten belüli szakmai és gazdasági fontosságát leginkább a környezetvédelmi tárca tudná felmérni. S bár a minisztérium intézményi érdekei alapján arra számíthatnánk, hogy vezetői és szakemberei a parlamentben, a kormányüléseken, valamint a nyilvánosság előtt az igazgatóság megmaradásáért emeltek volna szót, az események személyek érdekeitől függő véletlenszerű alakulásának újabb példája, hogy ezt mégsem tették.

²⁸ A környezetvédelmi igazgatóság létét az 1076/1995 (VIII. 8.) kormányhatározat keletkeztette, és az 1058/1996 (V. 30.) kormányhatározat a korábbi döntést megerősítette.

Hivatkozások

- ÁSZ [1995a]: Jelentés az Állami Vagyonügynökség és az Állami Vagyonkezelő Részvénytársaság 1994. évi tevékenységének, valamint a jogutód szervezet megalakulási költségének az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt.-nél végzett ellenőrzéséről. Állami Számvevőszék, 285. sz., november.
- ÁSZ [1995b]: Jelentés a kárpótlási törvények végrehajtása – különös tekintettel a kárpótlási jegek felhasználására – című helyzetfeltárásról. Állami Számvevőszék, 262. sz., szeptember.
- ÁSZ [1995c]: Jelentés a központi Környezetvédelmi Alap pénzügyi-gazdasági ellenőrzéséről. Állami Számvevőszék, 267. sz., augusztus.
- BAKA ÉVA [1995]: Implementation of Environmental Assessment and Performance. Audits at the Hungarian State Property Agency: Final Report, Harvard Institute for International Development.
- BURGER FERENC [1993]: A környezetvédelmi szempontok érvényesítése a privatizáció folyamatában. Országos kiemelésű kutatások, Budapest.
- CSANÁDI MÁRIA [1995]: Honnan tovább? A pártállam és az átalakulás. T-Twins–MTA KTI, Budapest.
- HELMINK, PEGGY [1993]: Hogyan befolyásolják a környezetvédelmi szabályozók a magyarországi befektetésekről hozott döntéseket? KTM–Environmental Center, USID.
- PÁCZI ERZSÉBET [1994]: A privatizációs folyamat környezetvédelmi hatásai. Kézirat, Budapest.
- REINIGER RÓBERT [1992]: A privatizáció hatása a magyar környezetvédelmi hatósági munkára. KTM, Budapest.
- SZABÓ GÁBOR [1992]: Tisztogatási akciók. Heti Világgazdaság, október 17.
- SZABÓ GÁBOR [1995]: „Piszkosak klubja”. Heti Világgazdaság, június 17.
- SZABÓ GÁBOR [1996]: Köztünk maradjon. Heti Világgazdaság, október 12.
- VOSZKA ÉVA [1995]: Az agyaglábakon járó óriás. Pénzügykutató Rt., Budapest.
- VOSZKA ÉVA [1997]: A dinoszauruszok esélyei. Pénzügykutató Rt., Budapest.